

ԱՅՐԻ ԿՆՈՉ ԼՈՒՄԱՆ

Երուսաղէմ: Գարնանամուտի մեղկ առաւօտ մըն էր, արեւը հագիւ սկսած էր լուսաւորել հորիզոնը, բայց եւ այնպէս դէպի Սրբութիւն Սրբոց՝ Սողոմոնի Տաճար առաջնորդող փոշոտ գառիվերը արդէն լեցուն էր երկսեռ ուխտաւորներով: Տաճարի գոհասեղանէն բարձրացող գոհերու ծուխը վարագուրած էր երկինքը, եւ արդէն անդամալոյծներ եւ հաշմանդամներ կարգի կը սպասէին օգտուելու Տիրոջ սեղանին բարիքներէն: Այդ աղօթողներու եւ ուխտաւորներու դանդաղ յառաջացող շարքին մէջ կային հարուստներ եւ ինչու չէ միաժամանակ աղքատներ, որոնք կու գային յօժարակամ իրենց Աստուծոյն՝ Եհովային ընծայաբերելու իրենց սիրտէն բղիսածը:

Հաւատացեալներու շարքը կ'անցնէր Տաճարի բակէն, ուր արդէն փերեզակներ, լումայափոխներ եւ ամէն կարգի վաճառողներ գրաւած էին իրենց տեղերը, պատրաստ առեւտուրի: Այդ բարեպաշտ հրեաները անցնելով բակէն, նախ վայրկեան մը կանգ կ'առնէին Տաճարի մուտքին, հիացումով ու յուզումով դիտելու Սողոմոն թագաւորի կառուցել տուած սրբավայրը, ու գլուխին ծածկելով կը մտնէին ներս: Ոմանք, կիներ առանձին շարքով, մինչ այր մարդիկ սպիտակ շալը ուսերնուն, բոպէ մը կանգ կ'առնէին, եւ ետ ու առաջ շարժելով կարճ աղօթք մը արտասանելէ ետք կը դիմէին դէպի մայր մուտքին երկու կողմերը գտնուող մետաղեայ գանձանակները: Այդ գոյգ գանձանակները ունէին փողի նմանող բերաններ, ուրկէ հաւատացեալներ կը նետէին իրենց նուէրները, եւ ուրկէ անդադար կը լսուէր նետուած գումարին արձագանքը:

Այցելուներէն ոմանք գետեղելէ ետք իրենց նուէրը գանձանակին մէջ դուրս կու գային Տաճարէն, մինչ ուրիշներ՝ մոռնալով հանգամանքը սրբավայրին, կը մնային իրենց տեղերը եւ կը սկսէին բարձրաձայն խօսակցութիւն մը իրենց բարեկամներուն եւ կամ ծանօթներուն հետ: Ադմուկը իվացուցիչ կ'ըլլար, որուն միւս կողմէն կու գար միանալ գանձանակ նետուած պղնձեայ կամ ոսկեայ դրամներուն ձայնը:

Անշուշտ սրահին մէջ, գանձանակներուն մօտ կանգնած էին երիտասարդ քահանաներ, որոնք հետաքրքիր, բազէի աչքերով կը դիտէին շարքը նուիրատուներուն: Երբ մօտեցողը ծանօթ, հարուստ քաղաքացի մը ըլլար, ան իր նուէրներուն առատութեամբ եւ գումարին մեծութեան համաձայն կ'արժանանար այդ պահակ քահանաներու շողոմ ժպիտին եւ գլխու թեթեւ խոնարհումով՝ ողջոյնին: Մեծահարուստներու առատ եւ յաճախակի նուիրատուութիւնները անկասկած կը տպաւորէին այդ նորելուկ կրօնականները: Ու անշուշտ զարմանալի պիտի չըլլար, որ անոնք նոյնիսկ ժամանակ չունենային նշմարելու, մանրակազմ, միջին տարիքի, համեստ զգեստներով Այրի կինը, հաւանաբար տէր՝ մի քանի փոքր երեխաներու, եւ որ տակաւին ամիսներ առաջ կորսնցուցած էր իր հիւանդ ամուսինը: Անշուշտ այդ երիտասարդ քահանաները երբեք ուշադրութիւն պիտի չդարձնէին այդ աղքատ ու անոք կնոջ տալիք նուէրին, որ բաղդատած հարուստներու նետած ոսկիին ու արծաթին՝ հաւասար էր ոչինչի:

Այդ օրը սակայն, այցելուներուն մէջ կար մէկը, որ արդէն տուած էր իր նուէրը, ու հիմա ընկերակիցներուն հետ անկիւն մը կանգնած կը դիտէր ոչ թէ մարդիկ ինչ կամ որքա՞ն դրամ կը նետէին գանձանակ, այլ աւելի ան կը դիտէր անոնց նուիրատուութեան ձեւը, ոմանք ամբարտաւան ու ցուցամոլ կերպով, մինչ ուրիշներ պարտականութիւն մը կատարածի գոհունակութեամբ: Ան կը տեսնէր ամէն ինչ, ու տեսաւ թէ ինչպէս Այրի կինը գլխիկոր մօտեցաւ գանձանակներէն մէկուն, եւ իր անգոյն ու մաշած դրամապանակէն հանեց մնաս մը, փոքրագոյն դրամը այդ օրերուն, եւ վախվխելով ու ամչնալով հոն դրաւ իր նուէրը, ապա անցաւ միւս գանձանակին ու հոն եւս գետեղեց մնաս մը, որովհետեւ Հրէական օրէնքի համաձայն կարելի չէր երկու մնասէ նուազ դնել Տաճարին գանձանակներուն մէջ այն խոր հաւատքով, որ եթէ գանձանակներէն մէկուն մէջ դրած իր նուէրը չհասներ տեղ, գոնէ միւսը

ծառայեր իր նպատակին...: Անշուշտ այդ անոթ ու Այրի կնոջ գանձանակ նետած դրամներուն ձայնը պիտի գար խեղդուելու հարուստներու տուած աւելի շոյալ ու ծանր դրամներու արձագանգէն: Անկասկած ոչ ոք պիտի նշմարէր այս, ի վերջոյ ի՞նչ տարբերութիւն կրնար ընել աղքատ կնոջ մը երկու մնասները:

Սակայն հոն գտնուող Աստուածորդւոյն ամենատես աչքերէն բան չէր խուսափեր: Ան գիտէր կարդալ մարդոց սիրտերն ու միտքերը, որուն համար ալ անտեսեց փառասէր եւ ցուցամոլ կեղծաւոր հարուստները: Ան այնքան տպաւորուած էր այդ Այրի կնոջ ըրածէն, որ անմիջապէս գայն առանձնացուց ամբոխէն, եւ յուզուած ըսաւ իր աշակերտներուն թէ այդ Այրի կնոջ նուէրը Աստուծոյ Տան համար շատ աւելի կարելոր էր քան միւս բոլորը, այսպէս կոչուած մեծահարուստներու եւ դիրքի տէր եղող մարդոց նուէրները, որովհետեւ անոնք տուած էին եւ կու տային իրենց աւելորդէն, մինչդեռ այս խեղճ կինը տուած էր «գոյի չափ», իր բոլոր ունեցածը, եւ հաւանաբար իր այդ արարքով այդ Այրի կինը տակաւին կը գրկէր իր զաւակները իրենց ամենօրեայ հացէն...: Յետոյ, այդ կինը թերեւս առաջին հերթին մասնաւոր գործ մը չունէր ապահովելու հասոյթ մը, որուն տասանորդը կարենար տալ Տանարին: Եւ ամէն կասկածէ վեր էր, որ անոր տուած երկու մնասները իր ունեցածին տասանորդէն աւելի էր: Սակայն անոր զգացումը կը թելադրէր իրեն տալ ի՞նչ որ կրնար, բայց անպայման բան մը տալ, ու ան տուաւ առանց նայելու իր շրջապատին, ան տուաւ նայելով ո՛չ թէ Փարիսեցիներու, Սադուկեցիներու եւ Դալիթներու տուածին քանակին կամ ձեւին, այլ աւելի՛ թելադրուած իր սիրտէն:

Նաեւ, թերեւս այդ Այրի Կինը, երբ կ'ընէր իր նուիրատուութիւնը, իր մտքին մէջ ունէր ուրիշ բան մը, թէ իր նուիրուածութեամբ կ'ուզէր պարգապէս ցոյց տալ թէ ինք ներած էր Աստուծոյ իր ամուսնոյն կանխահաս մահուան համար: Հաւանաբար այս մէկը շատերու սրբապղծութիւն թուի, սակայն թող վայրկեանի մը համար գործածենք մեր սիրտերը, փոխան մեր ուղեղներուն հասկնալու այս նոր այրիացած եւ սիրտը դառնութեամբ լեցուն կնոջ: 11րդ դարէն եկած պատմութիւն մը կ'ըսէ, թէ ինչպէս երբ Մոնկոլ ոյժեր գրաւելէ ետք հայկական քաղաք մը, քարոսքանդ կ'ընեն գայն ու կը սպաննեն քաղաքին բնակչութեան մեծ մասը: Սակայն Մոնկոլ հրամանատարը կը նկատէ, որ վերապրողները հաւաքուելով իրենց քարոսքանդ եղած եկեղեցիներու աւերակներուն վրայ կ'աղօթեն: Երբ ան հարց կու տայ հայու մը թէ ի՞նչ կ'ընէին, հայը կը պատասխանէ. «Կ'ուզենք ցոյց տալ Աստուծոյ թէ մենք ներած ենք իրեն»:

Թերեւս ասոր հետ այդ Այրի Կինը նաեւ կ'ըսէր. «Կը վստահիմ Աստուծոյ»: Այդ օրերուն աղքատ այրի կիներ խոցելի էին, եթէ մանաւանդ իրենց ամուսինները իրենց չէին թողած որոշ գումար մը կամ կալուածներ, որոնցմով կարենային հոգալ իրենց ընտանիքին կարիքները: Աստուածորդին յստակօրէն հասկցուց իր աշակերտներուն այդ Այրի կնոջ դրութիւնը, աւելցնելով թէ ան տուած էր իր ամբողջ ունեցածը, բոլորովին ապաւինելով Աստուծոյ ամենառատ գութին իր ամենօրեայ կարիքներուն համար: Ան կը ներէր Աստուծոյ՝ միաժամանակ ապաւինելով Անոր, սակայն ասոնց կարգին ան ցոյց կու տար թէ կը հաւատար Աստուծոյ գործին, եւ իր չնչին նուէրով նեցուկ կը կանգնէր ու մասնակից կը դառնար Տանարին ընթացիկ նորոգութեանց եւ գործին: Ամէն կասկածէ վեր էր, որ Այրի Կինը սիրով եւ հաճոյքով դրաւ իր լուսնի գանձանակին մէջ, որովհետեւ ան ունէր այն հաճելի զգացումը, որ ինք այլեւս մաս կը կազմէր ինքն իրմէ վեր բանի մը:

Անկասկած պատճառ մը կար, որ այդ կինը իր երկու մնասները տուաւ Աստուծոյ գործին՝ քան թէ իր եւ իր զաւակներուն: Թերեւս ան կարելոր գաղտնիք մը գտած էր: Թերեւս Տանարի գանձանակը նետուած դրամը կարելոր դեր մը կը խաղար իր վիշտի ապաքինման: Ան այդպէսով յաղթահարած էր իր սրտի կսկիծը, որովհետեւ հաւատացած ու վստահած էր Աստուծոյ: Ան այլեւս վստահ գիտէր թէ կար Մէկը, որ կը դիտէր զինք, որուն համար ալ ան երբեք տեղի չտուաւ ու շարունակեց վստահիլ եւ հաւատալ: Դոյնձեայ այդ երկու մնասները,

գորս ան դրաւ զանձանակ, աշխարհի վրայ իր ԱՄԲՈՂՁ ունեցածն էր, եւ տակաւին ան մեծ սիրով ու պատրաստակամութեամբ կը վերադարձնէր զանոնք Աստուծոյ, վստահ՝ որ անոնք եկած էին իրմէ: Ան անդրադարձած էր այն իրականութեան, որ աւելցուքէն, խեղերանքներէն տրուածը կարելի չէր նկատել, այսպէս ըսած՝ սիրոյ նուէր մը, հետեւաբար չէր կրնար ընդունելի ըլլալ Աստուծոյ կողմէ, նման Կայէնի նուէրին, ասոր համար իսկ ան տուաւ ինչ որ ունէր, իր ամբողջ ունեցածը: Այս է իրաւ հաւատքը: Եւ զարմանալի չէր, որ Քրիստոս զովեց այդ անոք, Այրի կինը:

Աստուածորդին՝ Մարկոս Աւետարանիչի բերնով կու գայ մեզի ըսելու, «Մի՛ յուսահատիք, Հայր Աստուծոյ աչքը ձեր վրայ է: Ան ձեզ չէ մոռցած եւ երբեք ձեզ ջանձնէր կեանքի յորձանուտներուն, այնքան ատեն, որ մենք կը վստահինք Իրեն:

Ն. Ա. Մ.

PATRIARCH YEGHISHE DERDERIAN'S VIEWS ON THE ARMENIAN PEOPLE AND THE ARMENIAN CHURCH

Written By
Patriarch Yeghishe Derderian

Transl. by: Fr. Krikor Maksoudian

Few nations have persistently and continually struggled for survival as the Armenian nation. And if on the external front that struggle has not always been crowned with success, it has left a profoundly heartfelt mark inwardly [on our people] and has, over the course of many centuries, gloriously adorned our history with art[istic creativity], spirit and beauty.

All the powerful states of the past have been destroyed and shattered to pieces on the highway of history: first, because of the onslaught of powerful external forces that they could not endure; and, second, because they had internally--that is morally--fallen apart and were already wasted. The moral aspect, however, has been our strong point thanks to our profound Christian faith and our impregnable yearning, as well as our right, to be at peace with ourselves.

It is not only in recent times that we have given victims on our way: namely, apostates, traitors, those wishing to save their skin, those running after distant and drifting glory—people whose disgraceful processions have forever relinquished the fullness of our nation and the glory of our Church to seek in other folds tranquility, profit and protection that they covet at the price of, and in spite of, their nation[al identity] and their past.

Based on these spiritual realities, we believe that the Armenian Church is the ultimate place where an Armenian would feel himself at home with another Armenian more so than anywhere else. The Armenian Church, at all times and at all odds, is the spiritual and even physical institution where the Armenian soul can be sheltered from exterior influences; it is a stage where the Armenian public can connect with the real dream of its people.

Though in essence a religious institution, within her own [fold] the Armenian Church has always held her national character in a predominant position. This means that religion and community life [among the Armenians] are identical. In our national history this stands out as a beautiful and heartening spectacle, and indicates that in the private sphere the church does not have a detaching impact on the children of the Armenian people but stands out as a true bond unifying religious faith